

EL PODER DE L'ESGLÉSIA: L'ARQUITECTURA DEL SEGLE XI A CROÀCIA

Dora Sesar

Departament d'Art i Musicologia
Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

Quan els francs van establir el seu poder al territori històric croat va començar el procés accelerat de cristianització, un dels elements principals de l'extensió de l'Imperi Carolingi. Un cop cristianitzat el poble croat, van obtenir l'entrada a la comunitat cristiana europea, que va significar un desenvolupament polític, cultural, social i, clarament, artístic.

Al segle XI la majoria del continent europeu ja compartia la mateixa religió, ja no hi havia intrusions, l'economia estava millorant, el nombre d'habitants i els centres urbans estaven creixent. A més a més, es construïen moltes esglésies a totes les regions d'Europa que compartien característiques en comú, que avui dia són elements de l'estil que anomenem romànic.

De totes maneres, el segle XI també va suposar canvis significatius en quant a l'Església: la Reforma gregoriana, el Cisma d'Est-Oest, la Primera Croada i els pelegrinatges. Com que cada esdeveniment social influència l'art de l'època, la Reforma gregoriana i el Cisma d'Est-Oest van tenir un impacte evident al territori històric de Croàcia. Amb l'arribada dels monjos reformadors camaldulesos a Croàcia va arribar l'estil romànic i es van començar a construir esglésies de grans dimensions, de tres naus. Per altre costat, hi havia un altre grup d'esglésies de l'estil regional que, tot i haver seguit els elements tradicionals de l'arquitectura preromànica croata, es va veure influenciat pels motius propis del primer romànic, com per exemple els arcs secs, les lesenes, etc. Al final, després de la divisió de les dues esglésies, el territori croat es va trobar exactament entre els interessos dels dos poders eclesiàstics. En algunes esglésies del segle XI es veuen influències occidentals i orientals que en aquest territori havien estat convivint durant segles.

Paraules clau: Art romànic, arquitectura romànica, segle XI, Reforma gregoriana, Cisma Est-Oest.

Abstract

When the Franks established their rule in the historical territory of today's Croatia, the accelerated process of Christianization began – one of the most significant elements of the Frankish expansion. Once the Croats received the new religion, the door into the European Christian community opened, which meant political, cultural, social, and artistic development.

During the 11th century, the biggest part of the European continent already shared the same religion. Moreover, there were no more intrusions, the economy was improving, and the number of habitants and urban centers was growing; in addition, new churches were being constructed in all regions of Europe; the first international style, the Romanesque, was developing.

Nevertheless, the 11th century also brought significant changes in the history of the church – the Gregorian Reform, the East-West Schism, the First Crusade, and the pilgrimages. As every social event influences the art production of the period, so it happened with the Gregorian Reform and the East-West Schism. Both events had an impact on the historical territory of Croatia. With the arrival of the Camaldolese reformer monks in Croatia, the early Romanesque style arrived, and large churches with three naves, with early Romanesque elements, were built. On the other hand, there is another group of churches, built in regional style, which, despite implementing the traditional elements of Croatian pre-Romanesque architecture, were influenced by motifs specific to the early Romanesque, such as the blind arcades, lesenes, etc. In the end, after the division of the two churches, the Croatian territory was found exactly between the interests of the two ecclesiastical powers. In some churches of the 11th century, we encounter Western and Eastern influences that had been cohabiting in this territory for centuries.

Keywords: Romanesque art, romanese architecture, 11th century, gregorian reform, East-West Schism

1. Introducció:

La breu història del territori històric croat a l'alta edat mitjana

Per començar aquest article, que té com a objectiu l'exploració de les connexions entre l'església i l'arquitectura romànica a Croàcia, és important resumir breument els antecedents històrics del territori històric croat. Cal dir que aquest territori, gràcies a la seva ubicació, sempre estava en contacte amb altres civilitzacions, moltes vegades més desenvolupades. Aquesta proximitat amb altres cultures va contribuir significativament a la creació de la seva pròpia expressió artística.

En primer lloc, el territori històric croat va formar part de la província romana Il·líria, on més tard es van crear dues províncies, Dalmàcia i Pannònia. Després de la caiguda de l'Imperi Romà el 476, Dalmàcia va passar a pertànyer al Regne dels ostrogots, però aviat va esdevenir part del Regne Bizantí (Gattin i Pejaković 1988: 199).

Les fonts històriques informen que al segle VII els àvars es van introduir al territori i van destruir Salona, la metròpolis construïda pels romans. De totes maneres, poc temps després, segons sembla, els croats es van instal·lar en aquesta àrea i van començar a formar la seva primera entitat política, formada per dos comtats.¹ No obstant això, fins i tot després de l'arribada dels croats

1. Existeixen teories diferents sobre l'arribada dels croats al territori. Primer de tot, l'emperador Constantí VII Porfirogènit en la seva obra *De Administrando Imperio* porta dues possibles teories de l'arribada d'aquest poble eslau al segle VII: la primera és que els croats van arribar baix

i del seu establiment d'una entitat política pròpia, aquesta zona de la costa adriàtica oriental va continuar sent la meta dels atacs de les grans potències europees, especialment de l'Imperi Franc i del Regne Bizantí, que van tenir enfrontaments d'interessos respecte a la zona de l'actual Croàcia. Al final, van aconseguir dividir el territori entre ells amb "la pau d'Aquisgrà" l'any 812. Segons aquest acord, l'interior i Ístria pertanyien a Carlemany, i la costa al Regne Bizantí.

2. Domini franc i la cristianització com a forma d'unificació d'Europa

Un dels elements principals que acompanyava l'expansió franca va ser la conversió dels pobles conquerits al cristianisme. El regne de Carlemany tenia unes dimensions vastes, i incloïa gent de cultures i antecedents socials diferents. Aleshores, una cosa que pogués unir tot aquest imperi enorme era prou necessària. Quan els francs van establir el seu poder al territori històric croat, va començar un procés accelerat de la cristianització², com bé explica McKitterick:

"The Christian faith offered an essential common culture to bind this vast empire together, however, varied the liturgical practice and religious expression might have been. The organization of ecclesiastical institutions, the observance of the faith in ritual, the promotion of Christian morality, the definition of orthodox doctrine, and the dissemination of essential texts were all part of this. The new churches and monasteries established in the landscape, both in the Frankish heartlands and the newly conquered regions, were essential markers of Charlemagne's power." (McKitterick 2008: 215)

La implementació de la nova religió requeria la construcció dels nous edificis sagrats. Com que a l'àrea ja existia un nombre significatiu de construccions d'èpoques anteriors, el procés de cristianització va ser fàcil,

l'ordre de l'emperador Heracli per expulsar els àvars. La segona teoria és que van venir seguint el grup de cinc germans i dues germanes que van vèncer els àvars i es van instal·lar al seu nou país. Ultimament, alguns historiadors consideren que els croats es van instal·lar aquí al segle VIII, durant el regne del Carlemany (768-814). Creuen que Carlemany, durant els seus conflictes amb els àvars, havia guanyat la confiança dels croats (Jakšić 2006: 14). Quan va vèncer els àvars al 799, va alliberar el pas cap a Dalmàcia al poble croat, que abans vivia a Croàcia Blanca, regió de Bohèmia oriental i Polònia de sud (Ančič 2000: 78). En aquest cas, se suposa que l'objectiu de Carlemany era poblar aquest territori per protegir les fronteres del seu Imperi (Jakšić 2006: 14).

2. La cristianització dels eslaus i dels croats va ser un procés llarg que es va desenvolupar durant la majoria del període altmedieval. Generalment, es considera que el procés de cristianització en aquest territori es va acabar amb l'establiment de la província eclesiàstica a Split a l'any 928 (Budak i Raukar: 2006, 174). A més a més, cal assenyalar que no van ser només els francs que van tenir un paper important en la cristianització dels croats. El Bizanci i Roma també van tenir importància; de totes maneres, la contribució del Regne Franc va ser la més significativa (Duančić 2008: 23-24).

ja que se simplificava renovant els edificis ja existents (Budak i Raukar 2006: 233). A més a més, es van començar a construir les primeres esglésies preromàniques. El període preromànic al territori croat va ser una època d'experimentació. Es van utilitzar models dels edificis anteriors: paleocristians, pagans i antics (Goss 1996). Amb tot això, la cristianització va ser de gran importància per l'entitat política croata altmedieval, ja que suposava l'entrada a la gran comunitat cristiana, que unificava tota Europa en terminis no només religiosos, sinó també polítics, culturals, artístics i socials. Tot això, entre altres coses, va portar al "renaixement" del segle XI i a la creació del primer estil artístic internacional i unificat en quasi totes les regions europees: el romànic.

3. El segle XI: El segle de grans esdeveniments eclesiàstics

El cristianisme, d'alguna manera, va anar intercalat amb la primera independització de l'Estat croat. El papa Joan VIII va reconèixer el govern independent del comte Banimir al 879, fet que va significar l'alliberació dels croats de la influència franca i bizantina. Durant el segle X els comtats croats estaven ampliant els seus territoris, disposaven d'una força militar significant, i en conseqüència, van tenir més poder. Tot això va portar al fet que el comte Tomislav (al voltant de 910-928) es nomenés rei al 925, l'acció que va ser aprovada pel papa Joan X (Macan i Holjevac 2013: 28). D'aquesta forma es va crear el Regne de Croàcia, sempre buscant l'aprovació papal, que va tenir lloc del 925 fins al 1102.

El segle XI va portar diferents canvis positius al continent europeu i també al Regne de Croàcia. L'Europa d'aquest període per fi estava lliure d'intrusions, i la major part del continent estava unificat per la religió compartida, el cristianisme. A més a més, va ser al principi del nou mil·lenni que es va produir el desenvolupament econòmic, territorial, demogràfic i urbà en tota Europa. El Regne de Croàcia també va tenir un increment d'habitants durant el segle XI, hi van aparèixer els primers signes de feudalització i, a més, hi va haver una millora econòmica (Goldstein 1995: 338). Parlant de l'art i l'arquitectura, després de l'any 1000 al Regne Croat es van construir nombroses esglésies en el nou estil romànic, i van ser actius dos tallers escultòrics: el taller anomenat "Zadar-Split" i el de "Zadar-Knin". Així mateix, el segle XI va ser un segle prou important per la història de l'església, ja que es van produir esdeveniments de gran importància, com la Reforma Gregoriana, el Cisma d'Est-Oest, la Primera Croada i els pelegrinatges. La Reforma Gregoriana i el gran Cisma d'Est-Oest van tenir un impacte bastant gran al territori del Regne de Croàcia. Aquests dos episodis de la història eclesiàstica no només van influir en la història, la societat i la política croata, sinó que, òbviament, també van canviar el curs del desenvolupament de l'art i l'arquitectura.

La Reforma gregoriana

La Reforma gregoriana va ser un conjunt de reformes realitzades al llarg del segle XI, que tenien com a objectiu la reforma de l'església romana.³ Un dels objectius principals de la reforma va ser la divisió del poder estatal i del poder eclesiàstic, aconseguint que la política del país no entrés en assumptes de l'Església, cosa que va ser molt comú durant l'època franca.

Cluny va ser, sens dubte, el monestir més important per a la reforma emergent; no obstant això, el moviment reformador va arribar al Regne de Croàcia des del monestir italià de Camaldoli (Šanjek 1988: 71). Les idees reformistes van ser portades pels benedictins camaldulesos, procedint de l'orde monàstic creat per sant Romuald a principis del segle XI. Els monjos camaldulesos seguien estrictament les normes marcades per sant Benet i vivien d'una manera semihermètica. Osor i moltes illes i badies del nord de l'Adriàtic eren un lloc adequat per a aquests monjos que volien aïllar-se del món. Segons la memòria local, Gaudenci, alumne de sant Romuald, va portar els camaldulesos a viure a l'arxipèlag adriàtic, on van establir uns quants monestirs (Jurković 2015: 254). Les esglésies de Sant Pere a Osor, Sant Miquel a la badia de Lim i Sant Martí a Sveti Lovreč Pazenatički són uns exemples de les grans basíliques de tres naus construïdes durant el segle XI. Aquests edificis mostren les influències italianes que van sorgir de la idea de tornar als models paleocristians, després de la reconstrucció de l'església d'Aquilea. Al final, Gaudenci va esdevenir bisbe d'Osor i durant el seu pontificat la ciutat va ser un important punt de trobada de bisbes, abats, innovadors, constructors i reformadors (Jurković 1996: 329).

Tot i que per aquest article les novetats aportades per la Reforma gregoriana en l'àmbit de l'arquitectura són les més essencials, cal esmentar altres canvis que van impactar, en primer lloc la vida cultural i social. El sínode de Split va tenir lloc l'any 1060, i va portar uns quants canvis, que no van ser tan fàcilment acceptats. Per exemple, es va prohibir fer la litúrgia en llengües eslaves, qüestió bastant problemàtica, ja que anava a canviar completament la forma de celebrar la missa, establerta durant dos segles. Tot i que alguns eclesiàstics rebutjaven aquesta reforma i van mantenir la litúrgia eslava, sobretot al nord de Dalmàcia, no hi havia dubte que la Reforma gregoriana havia guanyat. Tal com explica Klaić (1971: 386), la implementació de dita reforma no va ser tan fàcil a l'Adriàtic oriental, com ho va ser a l'occidental. Els sacerdots estaven acostumats als costums de l'Església oriental i no podien acceptar tan fàcilment les idees de l'Església reformada.

3. Aquestes reformes porten el nom del papa Gregori VII, el seu advocat més contundent. De totes maneres, l'origen de la reforma gregoriana es troba en el govern del papa Benet VIII (1012-1024), que va ser el primer papa que va acceptar aquesta nova reforma procedent del monestir de Cluny (Klaić 1971: 364).

Cisma Est-Oest

El conflicte entre l'Església d'Occident i d'Orient va culminar durant el pontificat del papa Lleó IX (1048-1054), que era aleshores un gran defensor de la Reforma gregoriana. En aquest context va organitzar sínodes, on es va discutir el matrimoni de sacerdots, la simonia i la ingerència de l'Estat en els afers de l'Església. El papa Lleó IX insistia en promoure les noves idees i la seva iniciació, fet que va provocar el conflicte amb el patriarca de Constantinoble, Mical I Cerulari (1043-1058). El conflicte va acabar amb el gran cisma Est-Oest l'any 1054, és a dir, la divisió de l'Església en Est (ortodoxa) i Oest (catòlica) (Goldstein i Grgin 2008: 237-238).

Després de la divisió, el Regne de Croàcia es convertia en fronterer entre els dominis de les dues esglésies, que volien dominar el territori, al qual les influències occidentals i orientals van conviure durant segles. Per aquestes raons el papat va voler fer més fort el seu poder i el de Roma a la costa est de l'Adriàtic (Goldstein 1995: 366). Llavors, la Reforma gregoriana va tenir una importància més significativa a la costa adriàtica oriental que a la resta de territoris, i el mateix es pot dir del Cisma. Les conseqüències d'aquests dos moments de la història de l'Església es poden percebre molt bé a l'arquitectura del segle XI al territori històric croat. L'esforç per dominar aquesta àrea va produir, per una part, edificis molt semblants als edificis italians i, per altra part, edificis en els quals es barregen influències occidentals i orientals, com podrem veure a continuació.

4. Les novetats a l'arquitectura croata del segle XI

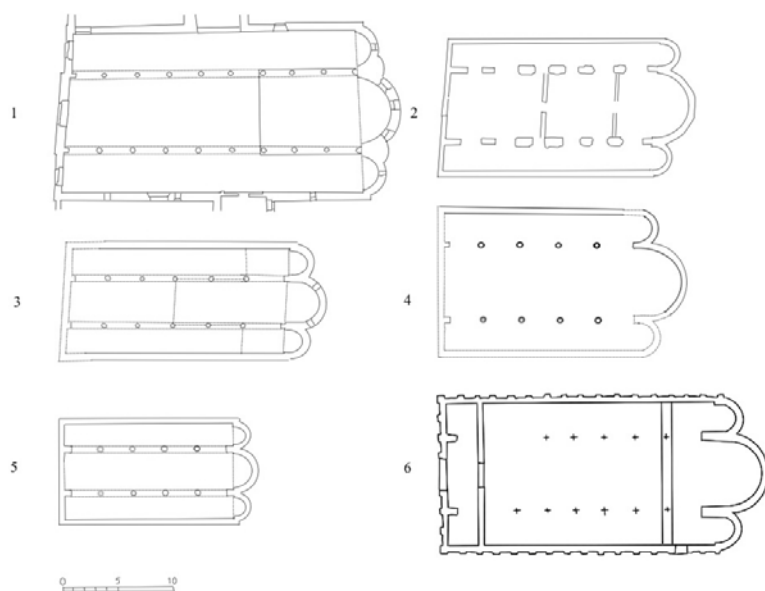
El final del segle X va marcar l'inici de la nova Europa moderna, en sentit demogràfic, econòmic, social i polític (Erlande Brandenburg 1999: 149). Entre totes aquestes coses, la creació artística també es va veure influenciada per les circumstàncies actuals. No hi ha art sense antecedents culturals, socials o polítics, i d'aquesta manera, els canvis eclesiàstics produïts al segle XI van impactar la producció artística d'aquesta època.

El segle XI va ser un període extraordinari de construcció d'esglésies, punt de partida de la gran escola d'arquitectura occidental, que fins aleshores sempre havia estat dominada pel Regne Bizantí i Ravenna (Pirenne 1971: 170-171). La Reforma gregoriana, entre altres motius socials i eclesiàstics, tenia com a objectiu la construcció d'edificis de grans dimensions que permetessin tenir més espai per al major nombre de creients. D'aquesta forma, es pretenia construir *l'ecclesia*: la recreació de grans basíliques paleocristianes que poguessin donar sensació d'una gran comunitat cristiana als creients.

Amb la Reforma gregoriana es va fomentar la celebració de més misses durant un mateix dia. Tanmateix, hi havia una prohibició de celebrar més misses en un sol altar en un dia, per tant, n'havien de construir més. A més a més, les torres van representar una part important dels edificis sagrats, ja que tenien la tasca d'atraure els creients amb la seva alçada majestuosa i el so de les seves

campanes. Finalment, una altra novetat significativa de l'arquitectura del període de les reformes és l'escultura que surt de l'interior a les façanes exteriors de l'església (Erlande Brandenburg 1999: 149-152). L'aparició de l'escultura a la façana pretenia mostrar el poder d'una Església reformada, enviava un missatge bíblic a tots els habitants, entrant així a la vida quotidiana de la societat.

Llavors, quines conseqüències van tenir els esdeveniments eclesiàstics del segle XI en l'arquitectura croata? En primer lloc, cal esmentar una vegada més que les reformes van ser importades al Regne Croat des d'Itàlia i, conseqüentment, moltes esglésies de nova construcció tindrien influències italianes. Al territori croat el període de major activitat constructiva va ser la segona meitat del segle XI. Al llarg de tot el segle arribem a la xifra d'una cinquantena d'esglésies de nova construcció, un nombre força important si pensem en les dimensions d'aquest territori, que és més aviat petit. Aquest augment de l'activitat constructiva, nou mobiliari litúrgic, la compra i la creació de nous llibres litúrgics formaven part de la política d'implementació de la nova Reforma gregoriana a l'Adriàtic oriental (Jurković 2015: 266).

L'arquitectura internacional del segle XI

1. Sant Martí à Sveti Lovreč
2. Santa Maria à Nin, construïda al segle VI, renovada al segle XI
3. Sant Pere à Supetarska Draga
4. Santa Maria à Zadar
5. Sant Andreu à Rab
6. Sant Joan à Biograd

Fig. 1. Plantes d'esglésies del grup internacional. D. Sesar segons M. Jurković.

És més, la Reforma gregoriana va significar la “internacionalització” de l’arquitectura croata. És durant aquest període quan es van construir grans basíliques de tres naus, semblants a les esglésies italianes de l’època. Aquests edificis que van seguir el nou estil romànic uniforme, Jurković (1990) els anomena el “grup internacional” de l’arquitectura croata del segle XI. A causa de la proximitat amb Itàlia, aquestes esglésies es troben majoritàriament a Ístria, la regió més propera al monestir de Camaldoli i a Itàlia. De totes maneres, també es van construir altres grans basíliques en altres regions; per exemple, les esglésies de Sant Tomàs i Sant Joan Evangelista a Biograd, Santa Maria a Zadar, Santa Maria a Nin, Santa Eufèmia a Split, o la més al sud, el monestir de Lokrum. Això demostra que les reformes i els nous conceptes arquitectònics es van estendre ràpidament per tot el territori.

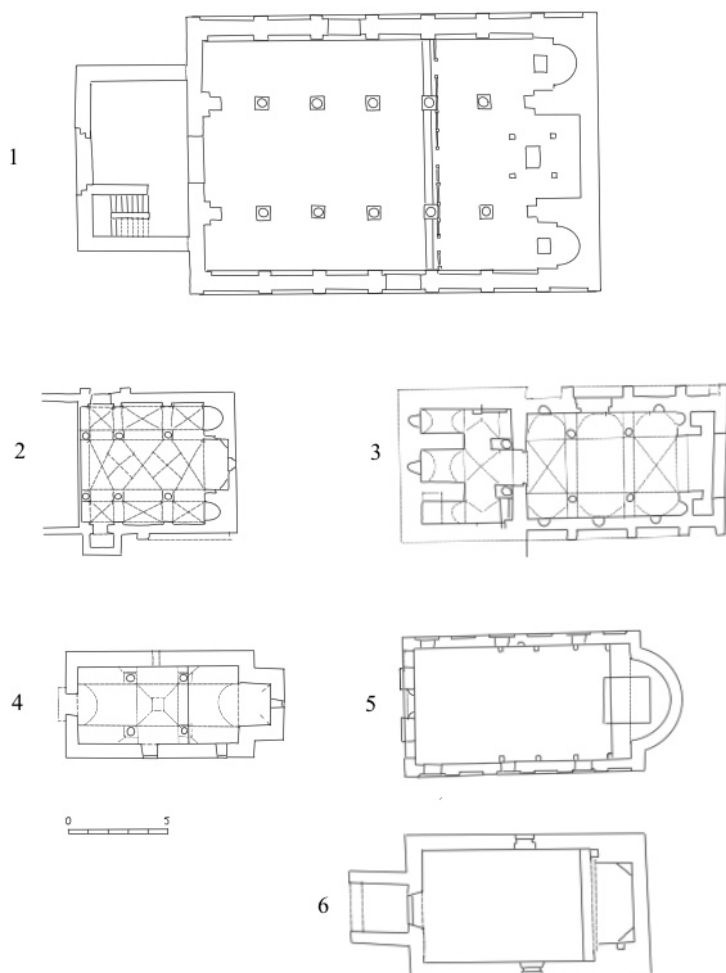

Fig. 2. Sant Pere à Supetarska Draga. Autor Zdenko Galić.

Font: <https://www.glas-koncila.hr/zupna-crkva-sv-petra-u-supetarskoj-dragi-ranokrscanska-trobrodna-bazilika/>, fotografia descarregada el 6 de març de 2023.

D'altra banda, les esglésies que pertanyen al grup regional (Jurković 1990), tenien una planta més senzilla, normalment seguint models tradicionals de l'arquitectura preromànica croata. Entre aquests exemples podem trobar elements tradicionals com *westwerk*, torres al centre de la façana, cú-

pules sobre la badia central, voltes de canó, etc. No obstant això, encara que aquestes esglésies seguien plànols i elements tradicionals, també incloïen elements del nou estil arquitectònic del segle XI, que Puig i Cadafalch (1928) va anomenar el “primer romànic”.

L'arquitectura de tradició regional

1. Sant Pere i Moisès a Solin
2. Santa Nedjeljica a Zadar
3. Sant Llorenç a Zadar
4. Sant Nicolàs a Split
5. Sant Cristòfor a prop de Rovinj
6. Sant Elies a prop de Bale

Fig. 3. Plantes d'esglésies del grup regional. D. Sesar segons M. Jurković.

Fig. 4. Sant Cristòfor a prop de Rovinj. Autora Danijela Fattorich.

Font: <https://www.bitno.net/kultura/likovna-umjetnost/foto-u-rovinju-su-pokrenuli-zanimljiv-korizmeni-projekt-duhovne-izlete-po-napustenim-crkvicama/>,
fotografia descarregada el 6 de març de 2023.

Dins d'aquest grup d'esglésies amb elements regionals, també hi ha certs edificis que exemplifiquen bé la barreja de les influències d'Est i Oest després del Gran Cisma. Com que la costa de l'Adriàtic oriental es va trobar entre les dues esglésies, ara separades, és aquí on les dues influències es van fondre i van crear noves formes. Algunes esglésies que mostren aquestes influències mixtes són Sant Llorenç a Zadar, Santa Bàrbara a Trogir, Sant Nicolau a Split, Santa Eufèmia a Split i Sant Pere a Priko prop d'Omiš. En aquestes esglésies es barregen els elements del romànic de l'Europa de l'oest i els elements característics de l'est. Per exemple, algunes esglésies tenen lesenes cobertes amb arcs rítmics (element prou comú del primer romànic) i una cúpula (reminiscència de l'arquitectura bizantina).

De totes maneres, el grup internacional i el regional encara comparteixen alguns elements en comú, com la litúrgia celebrada al santuari, la unitat de l'exterior i l'interior —les lesenes de l'exterior segueixen les badies de l'interior, i finalment, l'escultura emergeix als murs exteriors (Jurković 1990: 205).

En termes generals, les novetats de l'arquitectura croata del segle XI són l'aparició de l'escultura a l'exterior, la reaparició de la figura humana i l'escena narrativa (Jurković y Marić 2012: 173). També hi ha una construcció de cors profunds i capitells uniformes amb acant o fulles de palmeta (Loinjak 2019: 172). Finalment, mentre que en el preromànic la litúrgia era processional, a les esglésies del segle XI, la litúrgia es col·locava al santuari (Jurković 1996: 326).

Fig. 5. Sant Pere à Priko a prop d'Omiš. 5. Autor Martin Brož.

Font: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Omis_predromansky_kostelik_sv._Petra_6._stol.jpg, fotografia descarregada el 6 de març de 2023.

5. En forma de conclusió – l'art, l'Església, l'Estat

D'alguna manera, l'Església va marcar la història croata des de principis del segle IX pel que fa a l'art, la societat i la política. Quan els croats van ser cristianitzats de forma massiva sota el domini franc, es va permetre a aquesta nova entitat una relació més estreta amb altres regions europees i comunitats cristianes. Juntament amb aquest benefici social, la cristianització també va aportar possibilitats de millora cultural i política.

Parlant de l'aspecte cultural, es pot reconèixer que amb la nova religió i la necessitat de nous edificis sagrats va néixer un nou estil en l'arquitectura. Els models paleocristians, antics i pagans, que els croats van trobar quan van arribar al seu nou país, es van barrejar amb influències franques, que van donar lloc a un estil únic en l'arquitectura preromànica.

És més, Jurković (1993: 77-78) informa que aquest període altmedieval té una importància especial per a Croàcia, ja que és aquest període el que va significar l'inici de la formació de la identitat nacional i cultural. En història de l'art, aquest període del segle IX al XI també es coneix com el "període antic croat", és a dir, el primer període de la història croata. Si bé aquest "període

antic croat” inclou tant l’art preromànic com el romànic, tots aquests tres segles van ser molt significatius per a la formació de la identitat cultural croata.

A l’Alta edat mitjana, les influències occidentals i orientals van estar cohabitant en l’art i l’arquitectura croata, així com les Esglésies romana i ortodoxa van tenir presència al territori. Després del Cisma Est-Oest, el Regne de Croàcia es va trobar enmig de les dues potències separades. Ambdues Esglésies volien imposar-se en termes de poder i influència en aquest important territori, i és per això que la Reforma gregoriana hi va tenir un impacte tan gran. Els papes davant de l’Església romana van haver d’aplicar la nova reforma i mantenir així la seva presència a la societat. Les noves reformes es van implementar al territori amb èxit, amb gran ajuda de l’arquebisbe Llorenç, que va tenir bons contactes amb els reis croats, i d’aquesta manera va ajudar a connectar el papat, les reformes, l’Església regional i l’Estat. Els governants croats sí que van acceptar les reformes i, a més, van ser patrons dels nombrosos monestirs construïts durant el segle XI. La reforma gregoriana no només va comportar l’augment del nombre de monestirs de nova construcció en aquest petit territori, sinó que també va modificar el paisatge arquitectònic. Aquesta reforma va portar al territori croat el primer estil artístic universal: el romànic.

D’altra banda, l’Església i la Reforma gregoriana no només van canviar l’arquitectura i l’art, sinó que també van aportar novetats pel que fa a la política. Des dels primers temps, el reconeixement del papa va ser de gran importància en aquest nou regne cristià. És important esmentar el comte Branimir (879 – ca. 892) que, en correspondència amb el papa Joan VIII, va rebre la seva resposta dient que el va beneir a ell i a tota la seva nació durant la missa a l’església de Sant Pere de Roma. Aquest reconeixement del governant independent Branimir va suposar alhora el reconeixement del comtat independent croat (Birin 2015: 47,51). Poc després, Tomislav (al voltant del 910 – 928) va ser el primer governant croat que va tenir el títol de rei: el papa Joan X en la seva carta l’anomena *rex Croatorum* (Klaić 1967).

Al Regne de Croàcia, els governants van establir una estreta relació amb l’Església, que es va entrellaçar amb el poder estatal durant els dos segles d’existència d’aquest regne. Durant el segle XI, els reis, com per exemple Petar Krešimir IV (1056-1073) i Zvonimir (1075-1089) tenien bones relacions amb els bisbes, especialment amb el bisbe Llorenç, que els va animar a patrocinar la construcció dels monestirs. Es documenten moltes donacions dels governants croats, com Sant Joan Evangelista, Sant Tomàs a Biograd, Sant Petar a Supetarska Draga a l’illa de Rab, Santa Maria a Zadar, etc. (Jurković 2015: 255,259).

Aquestes bones relacions amb els bisbes i amb l’Església van culminar quan el rei Zvonimir va decidir utilitzar el poder eclesiàstic per protegir el seu país, que al segle XI sofria molts conflictes, primer entre Venècia i el Regne Bizantí, i després intrusió dels normands. El papa va enviar el seu llegat Gebizzo l’any 1075 per coronar el rei Zvonimir a la basílica de Sant Pere i Moisès a Salona (Klaić 1971: 386-387). Zvonimir va donar al papa el poder de nome-

nar els reis i, en aquest sentit, va donar a l'Església una importància més gran sobre el poder de l'Estat. A més, d'aquesta manera va acceptar compartir les idees reformadores al seu territori. D'altra banda, l'Església, com a favor a canvi, va prometre protegir el Regne de Croàcia (Šanjek 1993: 84).

En aquest sentit, la Reforma gregoriana a Croàcia va anar de la mà de la formació política del país. Amb aquesta aliança del papa i el rei croat Dmitar Zvonimir, el Regne de Croàcia va tenir completament oberta la porta a Europa (Goldstein 1995: 403-407). Els primers segles croats que van marcar la formació de la identitat nacional i cultural croata van anar de la mà de l'arquitectura sacra i de la política papal. Des del reconeixement papal del governant independent Branimir fins a la primera menció del rei croat Tomislav, i finalment, Dmitar Zvonimir aliat i coronat pel papa Gregori VII, es pot veure que l'Església sempre va tenir una gran influència en la formació no només de l'art, sinó també del país croat, política, societat i, finalment, identitat nacional.

Bibliografia

- Ančić, M. 2000: U osvit novog doba – Karolinško carstvo i njegov jugoistočni obod, *Hrvati i Karolinzi – Rasprave i vrela*, Split, 70-103.
- Birin, A. 2015: "Pregled političke povijesti Hrvata u ranom srednjem vijeku", *Nova zraka u europskom svjetlu – Hrvatske zemlje u ranome srednjem vijeku (oko 550 – Oko 1150)*, 37-72.
- Budak, N. i Raukar, T. 2006: *Hrvatska povijest srednjeg vijeka*, Zagreb.
- Duančić, V. 2008: "Hrvatska između Bizanta i Franačke", *Pro Tempore - Časopis Studenata Povijesti*, 5, 9-28.
- Erlande Brandenburg, A. 1999: "L'église grégorienne", *Hortus Artium Medievalium*, 5, 147-167.
- Gattin, N. i Pejaković, M. 1988: *Starohrvatska sakralna arhitektura*, Zagreb.
- Goldstein, I. 1995: *Hrvatski rani srednji vijek*, Zagreb.
- Goldstein, I. i Grgin, B. 2008: *Europa i Sredozemlje u srednjem vijeku*, Zagreb.
- Goss, V. 1996: *Predromanička arhitektura u Hrvatskoj*, Zagreb.
- Jakšić, N. 2006: "Između Europe i Mediterana", *Prvih pet stoljeća hrvatske umjetnosti*, Zagreb, 13-61.
- Jurković, M. 1990: "Crkvena reforma i ranoromanička arhitektura na istočnom Jadranu", *Starohrvatska prosvjeta*, III (20), 191-213.
- Jurković, M. 1993: "Preromanesque and Romanesque", *Croatian Cultural Heritage in the War 1991-92*, 71-107.
- Jurković, M. 1996: "Pojava romaničke arhitekture u Hrvatskoj", *Rađanje prvog hrvatskog kulturnog pejzaža*, Zagreb, 325-338.
- Jurković, M. 2015: "Un abbé et un archevêque – protagonistes de la Réforme de l'Église dans la Croatie du XIe siècle", *Revue d'Auvergne*, 129, 253-268.

- Jurković, M. i Marić, I. 2012: "Le 'premier art roman' en Istrie et en Dalmatie", *Le "premier art roman", cent ans après. La construction entre Saône et Po autour de l'an mil. Etudes comparatives. Actes du colloque international*, 147-173.
- Klaić, N. 1967: *Historia Salonitana maior*, Belgrad.
- Klaić, N. 1971: *Povijest Hrvata u ranom srednjem vijeku*, Zagreb.
- Loinjak, I. 2019: "The impact of ecclesiastical reforms on sacral architecture in Split in the 11th century", *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 112 (1), 167-188.
- Macan, T. i Holjevac, Ž. 2013: *Povijest hrvatskoga naroda*, Zagreb.
- McKitterick, R. 2008: *Charlemagne: The formation of a European identity*, Cambridge.
- Pirenne, H. 1971: *Les villes au Moyen Age*, Paris.
- Porphyrogennitus VII, C. (edició Svab, M., traducció i comentaris Tomašić, N.) 2003. *O upravljanju carstvom (De Administrando Imperio)*, Zagreb.
- Puig i Cadafalch, J. 1928: *Le Premier Art Roman. L'architecture en Catalogne et dans l'Occident Méditerranéen aux 10e et 11e siècles*, Paris.
- Šanjek, F. 1988: *Crkva i kršćanstvo u Hrvata I*, Zagreb.
- Šanjek, F. 1993: *Crkva i kršćanstvo u Hrvata: Srednji vijek* (segona edició), Zagreb.